

СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. Ковалевская, А. Ю. Белорусская антропонимика: история становления и векторы развития / А. Ю. Ковалевская // Мова і літаратура ў XXI стагоддзі: актуальныя аспекты даследавання : матэрыялы VI Рэсп. навук.-практ. канф. маладзх навукоўцаў, прысвеч. 100-годдзю Беларус. дзярж. ун-та, Мінск, 12 сак. 2021 г. / Беларус. дзярж. ун-т ; рэдкал. : В. У. Зуева (гал. рэд.) [і інш.]. — Мінск : БДУ, 2021. — С. 168—172.
2. Мезенко, А. М. Антропонимное пространство Витебщины : монография / А. М. Мезенко, Т. В. Скребнева. — Витебск : ВГУ им. П.М. Машерова, 2013. — 148 с.

УДК 811.161.3'276:61(476.5)

С. Ю. Касьяненка

Установа адукацыі

«Гомельскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт»

г. Гомель, Рэспубліка Беларусь

ДЫЯЛЕКТНЫЯ НАЗВЫ НЕКАТОРЫХ ХВАРОБ У ГАВОРКАХ ВІЦЕБШЧЫНЫ

Уводзіны

Хваробам падвержаны кожны чалавек. Прычыны хвароб разнастайныя і шматлікія, што дае магчымасць класіфікаваць іх па розных тыпалагічных прыкметах. На працягу жыцця ў чалавека могуць быць прыроджаныя і набытыя хваробы, інфекцыйныя хваробы, хваробы парушэння абмену рэчываў, пухлінныя хваробы і г. д. У залежнасці ад узроставай, гендэрнай, прафесійнай прыналежнасці вылучаюцца хваробы дзіцячыя, жаночыя, мужчынскія, прафесійныя, хваробы пажылых людзей. Класіфікацыя хвароб адбываецца па тым, якія менавіта органы або сістэмы арганізма яны закранаюць: хваробы стрававальнай сістэмы, хваробы сардэчна-сасудзістай сістэмы, нервовыя хваробы, унутраныя хваробы, хваробы органаў дыхання, зроку і шматлікія іншыя.

Вопыт класіфікацыі назваў хвароб мае пэўную традыцыю. У сучасным мовазнаўстве магчыма класіфікацыя, у якой намінацыі аб'ядноўваюцца, перш за ўсе, па прадметных прыкметах (лексічныя адзінкі, якія абазначаюць хваробы), таксама могуць разглядацца структурныя характарыстыкі і розныя семантычныя мадэлі словаўтварэння.

У лексічнай сістэме беларускіх гаворак не апошняе месца займае лексіка народнай медыцыны, фарміраванне якой адбывалася пад уплывам сацыяльных і гісторыка-этнаграфічных фактараў і перадавалася з пакалення ў пакаленне. Назвы хвароб складаюць пэўную частку акрэсленай лексічнай сістэмы і з'яўляюцца прадметам нашага даследавання. Аб'ектам даследавання з'яўляюцца “Рэгіянальны слоўнік Віцебшчыны”, “Дыялектны слоўнік Косаўшчыны” і “Слоўнік Сенненшчыны”.

Мэта

Прааналізаваць лексіка-тэматычныя групы назваў хвароб, якія зафіксаваны ў гаворках Віцебшчыны.

Метады даследавання

Апісальны, параўнальны.

Вынікі даследавання і іх абмеркаванне

Прааналізаваўшы дыялектны матэрыял, прадстаўлены ў “Рэгіянальным слоўніку Віцебшчыны”, “Дыялектным слоўніку Косаўшчыны” і “Слоўніку Сенненшчыны”, былі

СЕКЦИЯ

Социально-гуманитарные дисциплины и физическое воспитание

вызначаны наступныя групы назваў хвароб (у табліцы прадстаўлены нарматыўныя назвы і іх дыялектныя адпаведнікі, зафіксаваныя ў слоўніках):

1. Назвы запаленчых хвароб.

<i>Ангіна</i> (запаленне слізістай абалонкі зева, асабліва міндалепадобных залоз [5])	<i>Ангіна</i> (<i>Ангіна</i> – горла станиць краснае [4])
<i>Панары́цый, валасе́нь</i> (гнойнае запаленне тканак пальца [5])	1. <i>Валасе́нь</i> (<i>Вьласе́нь</i> на пальцы бываіць, як уколіш ці што. У пальцы валасе́нь, палец рвець [4]). 2. <i>Валасні́к</i> (У яго <i>валасні́к</i> на пальцу [2]). 3. <i>Во́лас</i> (Як <i>во́лас</i> прыпадзе на палец, то параць ніжыперснік у малацэ і прыкладаюць да пальца [1]).
<i>Цысты́т</i> (вострае або хранічнае запаленне мачавога пузыра [5])	<i>Крыва́ўка</i> (Каб цябе <i>кыва́ўка</i> ўзіла! [4])
<i>Ячме́нь</i> (вострае гнойнае запаленне тлушчавых залоз павек [5])	<i>Во́чень</i> (Ізноў <i>во́чень</i> на глаз сеў [2])

2. Назвы інфекцыйных хвароб.

<i>Воспа</i> (цяжкая інфекцыйная хвароба, якая суправаджаецца з’яўленнем пухіркоў на скуры і слізістых абалонках [5])	<i>Воспа</i> (<i>Воспа</i> , кор – дужа часта дзеці балелі [4])
<i>Грып</i> (вострая вірусная хвароба, галоўнымі рысамі якой з’яўляюцца запаленне дыхальных шляхоў і гарачка [5])	<i>Гры́па</i> (На <i>гры́пу</i> захварэла, шэсць дзён ляжала [1]. Сёлета ўсе дзеці на <i>гры́пу</i> хварэлі [2])
<i>Жаўту́ха</i> (інфекцыйнае захворванне, якое перадаецца праз кроў і іншыя вадкасці арганізма)	1. <i>Жаўту́ха</i> (<i>Жаўту́ха</i> – печань баліць [4]). 2. <i>Жаўці́о́ха</i> (Ад <i>жаўці́о́хі</i> даўней вошы ў хлеб пхалі і елі [1]).
<i>Маляры́я</i> (інфекцыйнае захворванне, для якога характэрны прыступы ліхаманкі, або хваравіты стан, які суправаджаецца гарачкай і дрыготкай [5])	1. <i>Гарачка</i> (Можа я ўжо ніжывая, с <i>гарачкі</i> ўскочыла, яна так думала [4]). 2. <i>Гаро́нчка</i> (Усе клялі старыя бабы даўней: каб цябе <i>гаро́нчка</i> ўзяла [1]). 3. <i>Ко́хля</i> (Каб цябе <i>ко́хля</i> трасла! [1]). 4. <i>Паста́ца</i> (Гэта слово – кляцьба. У нас кажуць так: каб цябе <i>паста́ца</i> ўзяла [1]). 5. <i>Трасу́ха</i> (У дачкі <i>трасу́ха</i> , цемпература высокая [3]).
<i>Туберкулё́з</i> (інфекцыйная хвароба, пры якой пашкоджваюцца лёгкія, кішэчнік, косці, суставы і пад. [5])	1. <i>Беркулё́з, біркулё́з</i> (У свякроўкі <i>беркулё́з</i> быў, праз што і памерла. Тады часта хварэлі на <i>беркулё́з. Біркулё́зам</i> балеў. А глянька ты, вылічыўся [2]. <i>Біркулё́з</i> быў, ні памёр [4]). 2. <i>Бугарча́тка</i> (Мама казала, што мой прадзед памёр ад <i>бугарча́ткі</i> [2]).
<i>Тыф</i> (агульная назва некаторых інфекцыйных захворванняў: брушнага тыфу, сыпнога тыфу і паратыфу [5])	<i>Ты́тус</i> (Каб цябе <i>ты́тус</i> забраў! [1])

СЕКЦИЯ
Социально-гуманитарные дисциплины и физическое воспитание

3. Назвы скураных хвароб.

<i>Витыліга</i> (парушэнне пігментацыі, якое выяўляецца ў знікненні пігмента меланіну на асобных участках скуры)	<i>Бялуха</i> (Ня мый, я табе кажу, калі малы спіць: <i>бялуха</i> будзе! [2])
<i>Во́гнік</i> (хвароба, якая суправаджаецца высыпкай на губах [5])	<i>Во́гнік</i> (Дзе балячка, а пастаіш ля агню, то пячэ, чырвоно, кажуць тады: <i>во́гнік</i> прыпаў. Мая баба <i>во́гнік</i> лячыла, усё глёўём каля балячкі тычала [1]. Во́гнік свярбіць, уся бърьда, губы ўсыпаны [4])
<i>Каро́ста</i> (заразная хвароба скуры чалавека і жывёл, якая суправаджаецца гнойнай высыпкай і моцным свербам [5])	1. <i>Каро́ста</i> (Ат нужды, бань ні было, ня мыліся, дык было і <i>каро́сты</i> , і блох было. <i>Каро́ста</i> – рукі сальюцца балячкамі. [4]). 2. <i>Свярб’ячка</i> (Каб на цябе <i>свярб’ячка</i> напала! [1]).
<i>Каўту́н</i> (хвароба скуры на галаве, пры якой валасы зблытваюцца і зліпаюцца [5])	<i>Калду́н, калту́н, култу́н</i> (Дзеванька мая, калі ты не будзіш расчэсываць утрам валасы, то яны ў калду́н саб’юцца. Жывога места на галаве нет – адны <i>калду́ны</i> [2]. <i>Калду́н</i> у въласах буваіць [4]. У цябе тут цэлы <i>калту́н</i> – рэзаць нада [2]. <i>Калту́н</i> збіўся, яго выстрыгалі [4]. <i>Култу́ны</i> былі, іх расчэсываць нільзя [4])

4. Назвы хвароб дыхальных шляхоў.

<i>А́стма</i> (прыступы задышкі ў выніку хваробы сэрца або бронхаў [5])	1. <i>А́сма</i> (У мяне <i>асма</i> , як цяшка дыхаць. <i>А́сма</i> ў яго, я звялася, што і хадзіць не магла [4]). 2. <i>Зады́х</i> (Я і <i>зады́х</i> магу вылечыць [2]). 3. <i>Уду́ха</i> (Німа як жыць: <i>уду́ха</i> мучыць [1]).
---	---

5. Назвы хвароб зроку.

<i>Глаўко́ма</i> (хвароба вачэй, пры якой павышаецца ціск унутры вока [5])	<i>Глаўко́ма</i> (У глазнэй прызналі мне глаўко́му [4])
--	---

6. Назвы нервовых хвароб.

<i>Эпіле́псія</i> (хранічная нервовая хвароба, якая характарызуецца сутаргавымі прыступамі і стратай прытомнасці; падучая хвароба [5])	1. <i>Вале́нта</i> (Каб цябе <i>вале́нта</i> ўзяла! [2]). 2. <i>Во́падзь</i> (У яго <i>во́падзь</i> , часта кідая, і ратунку ад гэтай хваробы няма [1]).
--	---

7. Назвы дзіцячых хвароб.

<i>Адзэ́р</i> (заразная, пераважна дзіцячая, хвароба, якая суправаджаецца высыпкай, запаленнем дыхальных шляхоў і гарачкай [5])	1. <i>Адзэ́р</i> (Мой унук на адзэ́р захварэў. Як высыплюць прышчэ ў дзіцяці па ўсім целі, кажуць, гэта <i>адзэ́р</i> [1]). 2. <i>Во́дра</i> (Мае дзеці як на <i>во́дру</i> хварэлі, то ня елі нічагуткі, толькі піць увесь час прасілі [2]). 3. <i>Кор</i> (У яе кор быў, трошкі высыпаў, і памёрла – аслажненне на сэрца. <i>Кор</i> хадзіў у дзяцей [4]).
<i>Ветра́ня вoсна</i> (інфекцыйная дзіцячая хвароба; вятранка [5])	<i>Ветра́нка</i> (<i>Ветра́нка</i> апсыпала дзіцёнка [4])
<i>Залату́ха</i> (дзіцячая хвароба, якая характарызуецца высыпкай, нарывамаі на целе і агульным змарнелым выглядам [5])	<i>Залату́ха</i> (<i>Залату́ха</i> ў вачах, ня будзіць глядзець на свет. Ад <i>залату́хі</i> купалі ў чарадзе дзяцей [4])
<i>Кoклюш</i> (інфекцыйная хвароба, пераважна ў дзяцей, якая выражаецца ў прыступах сутаргавага кашлю [5])	<i>Кoхлік</i> [4]

Заклучэнне

Прааналізаваўшы назвы хвароб, зафіксаваныя ў гаворках Віцебшчыны, можна зрабіць наступныя вывады: сустракаюцца у большасці выпадкаў фанетычныя і словаўтваральныя варыянты нарматыўных лексем і лексічныя сінонімы, сустракаюцца таксама намінацыі, якія цалкам супадаюць з нарматыўнымі. Лексічны матэрыял адлюстроўвае самабытную нацыянальную спецыфіку беларускіх народных гаворак. Становяцца зразумелымі тыя высновы, кіруючыся якімі наш народ даваў свае, вельмі трапныя назвы той ці іншай хваробе.

СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. Зайка, А. Дыялектны слоўнік Косаўшчыным / Алесь Зайка. – Слонім : Слоні́мская друкарня, 2011 – 272 с.
2. Рэгіянальны слоўнік Віцебшчыны : у 2 ч. / Л. І. Злобін (рэд.) [і інш.]. – Віцебск : УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”, 2012. – Ч. 1. – 304 с.
3. Рэгіянальны слоўнік Віцебшчыны : у 2 ч. / склад. Г. К. Семянькова, Т. А. Грачыха, А. С. Дзядова [і інш.]; пад рэд. А. С. Дзядовой. – Віцебск : ВДУ імя П.М. Машэрава, 2014. – Ч. 2. – 358 с.
4. Слоўнік Сенненшчыны ў 3 т. Т. 1: А – К / Нац. акад. навук Беларусі, Цэнтр даслед. беларуск. культ., мовы і літ-ры, філ. “Ін-т мовы і літ. імя Я. Коласа і Я. Купалы”; уклад.: Н.М. Бунько [і інш.]; рэд. В.М. Курцова, Л.П. Кунцэвіч. – Мінск: Беларус. навука, 2013. – 296 с.
5. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. / пад агул. рэд. К. К. Атраховіча, 2011 – 272 с. (К. Крапівы). – Мінск : БелСЭ, 1977-1984.

УДК 796.015.132:378.6-057.875"2022/2023"

Е. А. Кириченко

Учреждение образования

«Гомельский государственный медицинский университет»

г. Гомель, Республика Беларусь

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ СТУДЕНТОК ОСНОВНОГО ОТДЕЛЕНИЯ В 2022–2023 УЧЕБНОМ ГОДУ

Введение

Физическая культура является одним из приоритетных направлений в системе образования Республики Беларусь. В настоящее время особое внимание уделяется вопросам физического развития и физической подготовленности детей и подростков, т.к. двигательный режим закладывает основы для всестороннего и гармоничного развития личности и является необходимым компонентом для обеспечения оптимального уровня здоровья подрастающего поколения.

Главнейшей задачей системы образования является сохранение и укрепление здоровья обучающихся, формирование у них навыков здорового образа жизни, физического благополучия, повышение мотивации и заинтересованности к занятиям физической культурой, применения образовательных технологий, соответствующих возрасту, устраняющих перегрузки и сохраняющих здоровье обучающихся [1].

Формирование физического благополучия носит комплексный характер, который требует привлечения специалистов разных научных направлений, и, в первую очередь, образования, здравоохранения и физической культуры. Под физическим благополучи-